

ПОДКРЕПА ЗА РАВЕН СТАРТ ЧРЕЗ ИНТЕГРИРАНО ОБУЧЕНИЕ

Брой 2
Май 2012

Редакционен екип:

Любомир Василев (отговорен редактор)
Маргарита Пеева, Весела Йорданова

СОУДНЗ „Луи Брайл”
Фондация „Хоризонти”

София

СЪДЪРЖАНИЕ

Към читателите..... (стр. 3)

Маргарита Пеева: Подкрепа за равен старт чрез интегрирано обучение (Репортаж)..... (стр. 4)

Интегрираното обучение на децата със соп – стратегия и принципи..... (стр. 9)

Петер Родней: Работи ли включването на зрително затруднените ученици? Кой са препъни камъните на включването?..... (стр. 13)

КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ

Уважаеми читатели,

Този бюлетин се издава в рамките на проект „Подкрепа за равен старт чрез интегрирано обучение”, финансиран от оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” на Европейския социален фонд.

Предназначението на бюлетина е да информира заинтересованите читатели, първо, за същината на проекта –цели, дейности, постигнати резултати; втора, не по малко важна задача е, да се предложи възможно най-пълна и разнообразна информация по проблемите на интегрираното обучение, състоянието и напредъка на методите и технологиите за повишаване на образователния, трудовия и социалния статус на хората със зрителни увреждания.

Ще търсим не само тематично, но и жанрово разнообразие чрез публикуването на статии (включително преводни), интервюта, репортажи, есета и още по-свободни литературни форми.

Това издание ще постигне още по-пълно предназначението си, ако успеем да мотивираме вас, нашите читатели, да участвате в писането на бюлетина – чрез отзиви за него, а също чрез собствени материали за публикуване, които можете да изпращате на e-mail: pessoko@yahoo.com.

От редакционния екип

ПОДКРЕПА ЗА РАВЕН СТАРТ ЧРЕЗ ИНТЕГРИРАНО ОБУЧЕНИЕ

(София, Пресклуб на БТА, 3 май 2012)

Предмет на тази пресконференция бе представянето на проекта „Подкрепа за равен старт чрез интегрирано обучение”. Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Договарящ орган по проекта е Министерство на образованието, младежта и науката на Република България.

Проектът и организациите, ангажирани с неговото изпълнение, бяха представени от Иван Кацарски (ръководител на проекта и председател на УС на Фондация „Хоризонти”), Любомир Велков (заместник-директор на СОУДНЗ „Луи Брайл” и Десислава Ралчева (координатор на проекта).

На пресконференцията присъстваха журналисти от различни медии, представители на сродни неправителствени организации, специалисти, работещи в образователни и социални институции и много граждани, които се интересуват от образователната интеграция на деца със зрителни увреждания.

Проектът е с продължителност 18 месеца и е на стойност 370 767 лева. Насочен е към разширяване на подкрепата за интегрирано образование на деца със зрителни увреждания в град София чрез превръщане на СОУДНЗ „Луи Брайл” в образователна институция,

предлагаща подкрепа за интегрирано образование, както и за обучението на деца със зрителни и множествени увреждания.

По време на пресконференцията бяха представени организациите, които се ангажират с изпълнението на проекта (СОУ за деца с нарушено зрение „Луи Брайл”, и Фондация „Хоризонти”), а също целите му и дейностите по неговото осъществяване.

Г-н Любомир Велков, зам. директор на СОУ за деца с нарушено зрение „Луи Брайл” представи учебните предмети и дейностите, в които се включват учениците. Това е специално държавно училище, в което се обучават и живеят слепи и слабовиждащи деца от София и страната на възраст между 5 и 19 години. Г-н Велков отбеляза, че децата в училището се обучават по програмата на масовите училища, като едновременно с това се изучават и множество специализирани предмети, съобразени със специфичните нужди и заболявания на учениците. Някои от тях са: мобилност и ориентиране, зрително подпомагане, тактилно творчество, полезни ежедневни умения. Специално внимание се отделя на подпомагането на интегрираното обучение на деца със специални образователни потребности в масовите училища. В СОУДНЗ „Луи Брайл” работят висококвалифицирани специалисти, повечето от които с международни специализации. Към училището е създаден клуб, който развива редица спортове сред учениците – джудо, лека атлетика, голбал (един вид хандбал за незрящи). Училището може да се похвали с европейски шампион по джудо за девойки и бронзов медалист сред младежите. СОУ за деца с нарушено зрение „Луи Брайл” работи по редица проекти, насочени към социалната интеграция на децата с нарушено зрение, които се обучават в него. Училището разполага с печатница, в която се отпечатват учебници на брайл (релефен шрифт за слепи). Някои бивши възпитаници на училището сега са известни адвокати и научни работници.

Г-н Велков посочи като сериозен проблем за образователната система липсата на координация между подпомагащите институции, в резултат на което отсъства ранно насочване на ученици с проблеми в зрението към адаптирано обучение в специализирани училища.

Г-н Иван Кацарски представи Фондация „Хоризонти”, която е партньор по проекта. Основните цели на организацията са да защитава интересите на незрящите хора, като ги подпомага в процесите на тяхната социална интеграция, адаптация и реадаптация в различни сфери на живота – образование, достъп до информация, общуване, професионална и личностна реализация, обучение и преквалификация, достъпна среда и др. Основните дейности, които фондацията извършва са: организиране и провеждане на курсове за работа с компютър за начинаещи и напреднали; поддържане на електронна библиотека за незрящи потребители и предоставяне на учебна и научна литература с избор на над 1500 заглавия; сканиране на учебна литература; звукозаписи в професионално звукозаписно студио и издаване на аудио материали; предоставяне на правни услуги за хора с увреждания от цялата страна. Фондация „Хоризонти” е реализирала успешно над 20 проекта, финансирани от национални, европейски и международни донори.

Пресконференцията продължи с представяне от г-н Иван Кацарски и г-жа Десислава Ралчева на целите и на дейностите по проекта.

Общата цел на проекта е да се разшири подкрепящата среда за интегрирано образование на деца със зрителни увреждания.

Специфичните цели са:

- Повишаване на информираността и чувствителността на обществото относно интегрираното обучение
- Повишаване на специфичните знания и умения на специалистите за оценяване и работа с деца със зрителни увреждания

- Подпомагане и информиране на родители за особеностите в процеса на възпитание и образование на деца със зрителни увреждания
- Улесняване процеса на адаптиране на учебни материали за деца със зрителни увреждания в СОУДНЗ „Луи Брайл” чрез създаване на специализиран софтуер и методики за адаптиране
- Осигуряване на специални учебно-технически средства за деца със СОП в СОУДНЗ „Луи Брайл”.

В рамките на проекта ще бъдат изпълнени следните дейности:

- Дейност 1: Провеждане на информационна кампания. В рамките на тази дейност ще се проведат две пресконференции, ще бъдат издадени информационни и рекламни материали
- Дейност 2: Създаване на специализиран софтуер за предпечат и печат на брайл
- Дейност 3: Изграждане на сайт. На изградения сайт ще бъде публикувана цялата информация за проекта – цели, дейности, бенефициенти, текущи събития
- Дейност 4: Провеждане на 3 семинара – в тях ще бъдат обучени специалисти по специалните предмети, изучавани в училището
- Дейност 5: Провеждане на консултации – ще бъдат предоставяни консултации на място, по скайп, телефон, електронна поща на желаещи от цялата страна по въпроси на обучението на деца със зрителни увреждания
- Дейност 6: Създаване на учебен филм – ще бъде заснет филм с продължителност 45 минути, който ще бъде размножен в 100 копия за ресурсни центрове от страната, университети, училища и детски градини
- Дейност 7: Осигуряване на помощно-технически средства за деца със зрителни увреждания (преносими компютри, електронни увеличители, брайлови машини, комплекти плочи и шила за писане на брайл)

- Дейност 8: Изготвяне на насоки за създаване на единна методика за адаптиране на материали за незрящи – унифицирани правила за адаптиране на учебници и учебни материали за незрящи, които ще бъдат размножени в 100 екземпляра

- Дейност 9: Адаптиране на тест за училищна готовност за деца със зрителни увреждания – в два варианта (за незрящи и за слабовиждащи деца) – и ръководство към теста. Ще бъдат отпечатани 100 екземпляра от всеки вариант

- Дейност 10: Издаване на информационен бюлетин –18 броя, по един за всеки месец от времетраенето на проекта

- Дейност 11: Организиране на две патдневни ученически екскурзии в страната

- Дейност 12: Извънкласни занимания на ученици със СОП (театрална група, вокална група, голбал и джудо).

Пресконференцията завърши с дискусия на участниците. В центъра на вниманието бяха проблемите на интегрираното образование – подготовеността на кадрите, обезпечеността със специални технически средства, информираността на родителите. С подчертан интерес бе разискван въпросът за относителното място и значение на интегрираното обучение, от една страна, и на обучението в специални училища – от друга. Очерта се общо разбиране на участниците, че и двете форми на обучение имат своето място и трябва да бъдат използвани съобразно конкретните възможности и потребности на децата.

Маргарита Пеева

ИНТЕГРИРАНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА СЪС СОП – СТРАТЕГИЯ И ПРИНЦИПИ

Образованието чрез интегрирано обучение е стратегия, насочена към постигане на основната цел за развиване на включващо общество, което позволява на всички деца и възрастни, независимо от техния пол, възраст, способности, етническа принадлежност, увреждане, да участват активно в него и да имат принос.

Образованието е право на всяко дете и в този смисъл интегрираното обучение се стреми да осигури достъп на всички деца до подходящо и ефективно образование в тяхната общност. Това образование започва в семейството и обхваща формални и неформални инициативи за образование в рамките на общността. То е и подход, който поставя детето в центъра на образователния процес и признава, че децата са отделни личности с различни потребности за обучение.

Според Наредба № 1 от 23 януари 2009 г. за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности (СОП) и/или с хронични заболявания, в тази категория попадат децата и учениците с:

- различни видове увреждания – сензорни, физически, умствени (умствена изостаналост), множество увреждания
- езиково-говорни нарушения
- обучителни трудности.

На децата и учениците със СОП се осигурява:

- психолого-педагогическа подкрепа с цел коригиране и компенсиране на съответното увреждане, нарушение или затруднение
- подпомагане в образователно-възпитателния процес за постигане на държавните образователни изисквания за предучилищното възпитание и подготовка или за учебното съдържание

- стимулиране на цялостното им развитие за успешна социална интеграция и професионална реализация.

Наредбата гласи, че децата и учениците със СОП се обучават и възпитават интегрирано в детските градини и в училищата. Тези деца може да се обучават и възпитават също в специалните детски градини и училища след изчерпване на всички възможности за интегрирано обучение и възпитание.

Обучението и възпитанието на децата и учениците със СОП и/или с хронични заболявания се осъществява по:

- програмите за предучилищно възпитание и подготовка
- учебния план и учебните програми на училището
- индивидуални образователни програми
- индивидуални програми за ранно въздействие и ранна рехабилитация за децата с нарушено зрение и за децата с увреден слух
- учебни програми по специалните учебни предмети за децата и учениците с увреден слух и за децата и учениците с нарушено зрение.

Една от целите на Стратегията за осигуряване на равни възможности на хората с увреждания е промяна на модела на грижа за деца с увреждания – от настаняването им в специализирани институции, към грижи в семейна среда чрез създаване на подкрепяща среда за обучението и възпитанието на децата със СОП в общообразователните училища и детските градини, която да включва:

- достъпна архитектурна среда
- екипи от специалисти, в зависимост от потребностите на децата
- диагностична, консултативна и рехабилитационна дейност
- специални учебно-технически средства и апаратура
- индивидуални образователни програми

- учебни програми по специалните учебни предмети и др.

Крайната цел е да се осигури гарантиран достъп до качествено образование на хората с увреждания.

Интегрираното обучение е процес, при който детето, независимо от вида на увреждането, е включено в общата образователна среда. Интегрирането на децата с увреждания е процес, който изисква промяна на законодателството, осигуряване на ресурси, промяна на обществените нагласи, промяна на подхода в училище. Необходимо е тези промени да са подкрепени активно от родителите и обществеността.

Националният план за интегриране на деца със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания в системата на народната просвета предлага нов подход в образователната политика, насочен към осигуряване на условия за интегриране и включване на децата със СОП в обща образователна среда, както и за тяхното социализиране в нея. Същевременно специалните детски градини и училища трябва да се развият с оглед създаване на ресурсни центрове за подпомагане на интегрираното обучение, както и за ранно въздействие и интегриране на деца със специални образователни потребности.

Според нормативната уредба детето посещава редовно училище, влиза в часовете заедно с целия клас, участва в училищните и извънучилищни дейности. Учебният материал се предава в достъпна за него форма, обемът и съдържанието му са адаптирани и са съобразени с възможностите на ученика. В учебното заведение се създава екип за педагогическо оценяване, който прави оценка, при необходимост изработва индивидуална образователна програма за обучение и проследява развитието на всяко дете със СОП.

Често е необходима психологическа помощ. Много важна е ролята на ресурсния учител. Той е специален педагог, който подпомага включването на децата със СОП в образователната среда. В зависимост от

индивидуалните възможности и потребности на децата, той подпомага учебните им дейности, груповите им занимания, съветва учителите за най-подходящите методи на обучение и форми за проверка, общува с родителите, съгласува действията на родителите и на психолого-педагогическия екип.

За постигане на максимален ефект интегрираното обучение би трябвало да започва още от най-ранна възраст.

РАБОТИ ЛИ ВКЛЮЧВАНЕТО НА ЗРИТЕЛНО ЗАТРУДНЕНИТЕ УЧЕНИЦИ? КОИ СА ПРЕПЪНИ КАМЪНИТЕ НА ВКЛЮЧВАНЕТО?

(съкратен превод от английски)

През последните 30 години европейските страни отбелязаха огромен скок в образователния си подход по отношение на зрително затруднените ученици. В този процес, фокусът се премества от специалните училища към включващо образование в масови училища

Дания има репутация на страна, в която включващото обучение се смята за успешно, но през последните десет години често ме питат дали това е реалната ситуация. Добър подход ли е включващото обучение на зрително затруднените деца?

Когато се оценяват последиците за зрително затруднени ученици в масови училища, може да се приложат редица критерии. Един основен въпрос обаче, извън сферата на образованието, е позицията на незрящия на трудовия пазар.

Следователно главният въпрос при оценяването е, какъв е процентът на зрително затруднени деца, които:

- получават еднакви оценки с тези на напълно виждащите си връстници
- получават диплома за завършено образование
- завършват полувисше или висше образование
- завършват квалификационни курсове или курсове за професионално ориентиране
- си намират доходна работа, която им позволява да се грижат за себе си

Резултатите от проучване на Националния център за социални изследвания през 2010 г. са, накратко казано, разочаровачи.

Според проучването услугите, достъпни за зрително затруднени хора, не са дали резултат по отношение на гореспоменатите аспекти и настоящата тенденция следва неправилна посока. В същото време трябва да се каже, че властите в Дания никога не са харчели толкова много пари за хората със зрителни увреждания. Единственото обяснение, което може да се даде е, че социалното включване и рехабилитация на тези хора не се извършват правилно. Кой е правилният начин?

1. Бариери пред включването

Като цяло зрително затруднените хора в Дания срещат много бариери и трудности в обществото. Зрителното затруднение може да постави човека в изолация, може да затрудни завършването на образованието му, както и да му попречи да си намери работа. Проучванията сочат, че не зрителното увреждане само по себе си е причината. По-скоро липсата на образование и ниското самочувствие затрудняват зрително затруднените при търсене и намиране на работа. През последните две десетилетия на XX в. бяха предприети много законодателни инициативи и проекти, имащи за цел да предложат подкрепа на хората със специални потребности, но с незначителен ефект.

Много важен фактор са промените в обществото и високите изисквания към работещите, които се случиха много бързо, но от друга страна е очевидно, че предлаганите услуги не могат да се нагодят според тези трансформации.

Включването (или интеграцията, както тогава бе популярно), официално бе въведено през 1980 г. Поколението на хората, родени през 1960 г. е първото, което участва във включващо обучение. Изследванията сочат, че негативната тенденция, която започва при поколението, родено през петдесетте години, е продължила и дори се е засилила и в момента продължава да рефлектира върху поколението от седемдесетте – хората, които понастоящем са на възраст от 30 до 39 години.

Цялостният анализ показва, че най-старото поколение от зрително затруднени хора (това от 60-те години) има еднакви показатели с виждащите по отношение на образованието. Картината се е променила драматично, така че делът на зрително затруднените хора от най-младото поколение, участвало в изследването, които завършват някаква образователна програма, е спаднал до 1/3 от този на виждащите. Това става в рамките на няколко десетилетия и няма индикации за промяна на тази тенденция в Дания. Напротив, структурна промяна в организацията на услугите от 2007 налага още по-голям натиск върху зрително затруднените хора.

Повечето хора със зрителни увреждания разчитат на пенсия или на социални помощи, независимо от факта, че биха могли да работят. 20 % от изследваните в тази група заявяват, че биха искали да работят. Това са преди всичко хора, които някога са работили, лица с висше образование и хората, които не живеят сами. Следователно по-малко вероятно е, лица с ниско образование, без по-раншен трудов опит и живеещи сами, да потърсят работа.

Около 37% от хората с нарушено зрение работят. Това число включва и хора на защитени работни места. Ако изключим последната категория, остават само 15%, които изцяло разчитат на себе си за намиране на работа. Това прави Дания страната с най-висок процент на безработица при хората със зрителни увреждания в Европа – 85 %.

Причините за това са различни. Едно обяснение може да е нежелание на работодателите да наемат такива хора. Най-голяма пречка са така наречените ментални бариери.

2. Зрително затруднените деца – включване или изолация?

Тази част от изследването се основава на интервюта с 13 незрящи деца на възраст между 10 и 15 г. Техните родители също са интервюирани.

Резултатите рисуват много тревожна картина на зрително затруднените тийнейджъри. Днес всички слепи и слабовиждащи тийнейджъри без допълнителни увреждания се обучават в масови училища. Това ги амбицира да живеят равностойно с виждащите си връстници, но не им предлага условията, които са им нужни, за да живеят напълно интегрирано. Ако трябваше да навлязат истински в обществото, те би трябвало да са наясно със социалните взаимоотношения, да се вгледат в себе си и да осъзнаят своето увреждане. Възрастните (родители, учители) не се справят в това отношение. Те са по-загрижени за благосъстоянието на детето тук и сега. Те искат да осигурят безгрижно детство и да предпазят децата и юношите от болезнени преживявания. За детето обаче това означава неадекватно развитие на човешките ресурси, които са толкова важни по-нататък в живота, особено на пазара на труда.

Съвременната детска социология посочва взаимоотношенията с връстниците като най-главен фактор в развитието на детската личност. Изследването обаче показва, че празнината между зрително затрудненото дете и групата на връстниците му се разширява с навлизането му в пубертета.

Децата с нарушено зрение, участници в изследването, заявяват, че се справят добре в училище, но имат усещането, че към тях не се отправят същите изисквания или предизвикателства, които срещат техните връстници. Едно от общите изявления на родителите е, че те са в „изключително близки” отношения с детето си. В това отношение те се различават от родителите на виждащите деца, които обикновено заявяват, че техните отношения са „близки”.

Според изследването, масовите училища се затрудняват при предоставяне на академични знания на зрително затруднените, съответстващи с тези на виждащите ученици. Много от учениците с нарушено зрение нямат задоволителни академични компетенции, когато

завършат училище. Оценките им са по-ниски и много от тях напускат училище след 9 или 10 години с непълна диплома за завършено образование. По този начин половината от учениците със зрителни увреждания не са в състояние да продължат образованието си в гимназия или колеж.

Общо взето, учениците с нарушено зрение са доволни от своето училище. Много от респондентите чувстват, че са третираны като „слаби” или „специални” и тази стигма им пречи да общуват пълноценно с останалите ученици. Те заявяват, че много често биват поставяни в атипични образователни и социални ситуации поради зрителното си увреждане. В това отношение, парадоксално, детето разглежда подкрепящата система по-скоро като стигматизираща и като пречка за социални взаимоотношения, отколкото като подкрепа за развитие.

3. Как психосоциалните фактори възпрепятстват достъпа до трудовия пазар?

Безработицата сред хората със зрителни увреждания в Дания е изключително голяма. Това е причината правителството да финансира редица проекти, които целят да улеснят достъпа на тази група до трудовия пазар. Случва се така, че част от зрително затруднените, получили работа, скоро се отказват, като обясняват действията си с тревога и притеснения. Те нямат самочувствие и не са уверени в собствените си способности. Оказва се много трудно за тях да поддържат мотивацията си.

Когато взаимоотношенията с останалите не са задоволителни, ние започваме да търсим причината в себе си, което често е свързано с неадекватно разбиране на собствените компетенции, ограничени социални умения и социално разбиране и затруднения при поставяне на реалистични цели, които отразяват нашите нужди и стремежи. Това прави незрящия човек несигурен и страхлив.

Включването в Дания не е провал. То просто не успява да произведе желания резултат: пълноценно участие в обществения живот. Което означава, че това не е правилният начин.

4. Кой е правилният начин?

Има три ключови области, които се преплитат

1) Квалификацията на специалистите, които се занимават с това – учители, консултанти, рехабилитатори, социални работници и др.

Тези професионалисти се нуждаят от знания в следните сфери:

- Компенсаторни методи или образователни подходи, които работят сред зрително затруднените
- Компетенции за използване методите на включване
- Компетенции, свързани с взаимоотношенията – например, поведението на семейството, ролята на ресурсния учител в класната стая, отношението на родителите към другите деца в класа, както и контакта на обществото със зрително затрудненото лице.

Тези квалификации са задължителни. В някои страни законът определя задължителни квалификации за учителя и специални програми. В Дания не съществуват национални изисквания и разпоредби в това отношение.

2) Организацията на услугите

Тук възниква въпросът за броя на подкрепящите организации или институции, начина, по който са очертани техните отговорности или начина, по който са описани техните задачи, както и начина, по който тези организации си сътрудничат.

Услугите включват ранно въздействие, педагози на зрително затруднени, специални училища или центрове, изготвяне на учебни материали, национални или местни ресурсни центрове, професионални

гимназии или университети, бюра по труда, обучение в домашни условия, рехабилитационни центрове, техническо обезпечаване на работното място, асоциации на зрително затруднени хора. Тези услуги се наричат по различен начин в различните страни, както и да бъдат организирани по различен начин.

Става ясно, обаче, че при наличие на много независими организации, които не работят в тясно сътрудничество, резултатите за незрящите от предоставяните услуги са незадоволителни. Една унифицирана система с ясни отговорности би дала много по-добри резултати.

Системата в Дания обхваща услуги на национално, регионално и общинско ниво. Не съществува формално сътрудничество, както и правителствен контрол. По-скоро се наблюдава една съревнователна култура, където всеки се бори за повече потлебители.

3) Финансиране на услугите

Основният въпрос е: „Кой плаща сметката?“ Всички разходи се покриват от публични фондове. Учениците със зрителни увреждания не заплащат повече от другите за обучението си. В Дания често казваме, че техническите средства са безплатни за потребителите. Това е така, но понякога това може да е за сметка на включването.

Спомням си едно мое посещение в училище, в което един седмокласник се нуждаеше от нов компютър, който да ползва в училище. В резултат на политическо решение всички средства за обучение в конкретната община се превеждаха на местните училища според броя на учениците в съответното училище. В училището, което посетих, нямало предвидени допълнителни средства за незрящото дете, така че сумата за компютъра трябвало да се вземе от общия бюджет. Единственото перо, от което директорът успял да отдели тази доста голяма сума пари, били извънкласните занимания. Годишната екскурзия на класа била отменена, а

момчето получило своя компютър. Но след това детето вече не било много добре посрещано от съучениците си.

Тази история показва, че ако едно училище, професионален център или университет се налага да покрива допълнителни разходи за сметка на общия бюджет за предоставяне на специални услуги като закупуване на технически средства, специално обучение на учители или специално осветление, последствията за включването са пагубни.

Когато учител или родител съзнава, че училището или учениците са оцетени в резултат на включване на ученик с увреждане или ако учителя по писане на незрящ ученик се нуждае от курс по брайл, но се налага да се съревновава с учителите по математика, които също имат нужда да бъдат обучени, тогава нещата се объркват.

Важно е страната да има централизирани ресурси, които са специално определени за ученици със зрителни увреждания. Това включва подпомагачи технически средства, обучение на персонала, професионална подкрепа и материали за обучение. От съществено значение е на зрително затруднения ученик никога да не се гледа като на допълнителен финансов товар.

В Дания съществува силна политическа тенденция да се минимизират или намаляват националните ресурси. Мантрата гласи, че „решенията най-добре се вземат на местно ниво”, което означава, че директорът е в най-добра позиция да прецени дали покривът има нужда от ремонт или се налага обучение на персонала. Това може и да е така, но не спомага за включването на зрително затруднените ученици.

Петер Родней

/ преподавател в Датския университет по образование
вице-президент на Международния съвет за образование на хора със
зрителни затруднения /